

Входження Закарпаття до складу першої Чехо-Словацької Республіки - надзвичайно важлива віха у житті наших предків та земляків, які тоді населяли Карпати.

Саме, після розпаду останньої у Європі - Австро-Угорської Імперії, ціла низка країн отримали незалежність та право сформувати власне державне утворення. Тому, після сотні років, й закарпатці, які були то у складі Династії Габсбургів, то у складі Австрійської Імперії, то у складі Угорського Королівства, то в складі Австро-Угорщини - отримали шанс визначитись, бодай до отримання автономії, яку лише обіцяли, то мадяри, то чехословаки...

Однак, завжди треба пам'ятати, що сучасна територія Закарпаття та її населення - ніколи не були... сталими. Тому й розглядати причини та дії, як наших предків так і влади тих країни та державні утворення, які тоді оточували сучасне Закарпаття - потрібно, виключно, в історичному контексті.

Й ще важливо - варто робити поправку на ту суспільно-політичну ситуацію, яка мала місце в Європі, наприклад у 1918-1919 роках, коли у цілій низці європейських країн, після страхіть Першої світової війни (1914-1918) була надзвичайно популярна ідея революції, яка започаткувала царська Росія...

Саме ці та низку інших проблемних питань, висвітлить підготовлений матеріал, який без сумніву - буде корисним не тільки для Членів нашого Роду, але й для широкого читачького загалу...

*Голова громадської організації «Наш Рід»,
випускник історичного факультету УжДУ - Ю. Ключівський*

Входження Закарпаття до складу Чехо-Словаччини

Одразу після розпаду Австро-Угорщини частина українського населення виявила бажання до об'єднання з Українською Народною Республікою. Проте через відсутність об'єктивних можливостей такого об'єднання представники політичних сил краю, під впливом активної позиції в цьому питанні закарпатської еміграції в США і намірів країн Антанти, вирішили орієнтуватися на новоутворену ЧСР, яку справедливо вважали меншим злом. Про намір об'єднання краю з Чехо-Словаччиною проголосила утворена 8 квітня 1919 р. Центральна Руська Народна Рада. Саме це рішення підтвердив укладений в ході Паризької конференції у Версалі Сен-Жерменський мир (10 вересня 1919 р.), який разом з Тріанонським мирним договором (4 червня 1920 р.) став міжнародно-правовою основою входження території українського Закарпаття до складу ЧСР.

Де-юре територія Закарпаття була виділена в окремий адміністративний край під назвою "Підкарпатська Русь" (11,4 тис. кв. км). Як адміністративна одиниця, яка за назвою враховувала історичні традиції та численну перевагу на Закарпатті саме українського фактора, Підкарпатська Русь не об'єднувала усіх етнографічних українських земель у межах Чехо-Словацької держави (поза її межами залишалися землі Пряшівського українського етнографічного масиву (всього 3,5 тис. кв. км) та Мараморощини невеликої смуги українського етнічного розселення на південь від Тиси площею в 700 кв. км, котра, як уже відзначалося,- відійшла до Румунії). За переписом 1930 р., на Закарпатті проживало 616 тис. чоловік, зокрема 438 тис. українців (71%), 85 тис. євреїв (14%), 40 тис. угорців (7%), 29 тис. чехів та словаків (до 5%). У Пряшівському етнографічному масиві налічувалося 118 тис осіб, з них 87 тис українців (74%). Ще понад 10 тис. українців проживали у Східній Словаччині за межами Пряшівщини.

Згідно з Сен-Жерменським мирним договором місце українського Закарпаття ("Підкарпатської Русі") у державно-правовому полі ЧСР визначалося як цілком автономної адміністративно-політичної одиниці в складі федеративної держави. Зокрема, Чехо-Словаччина як суб'єкт міжнародного права щодо Закарпаття Договором взяла на себе зобов'язання стосовно необхідності встановлення території Підкарпатської Русі у міжнародно визначених кордонах й забезпечення їй автономного статусу у складі Чехо-Словацької держави. ЧСР зобов'язалася гарантувати надання Підкарпатській Русі найвищого, сумісного з цілісністю держави, ступеня самоврядування, яке, серед іншого, передбачало: право на наділений законодавчою владою (питання мови, шкільництва, релігійні, місцева адміністрація) Сойм (сейм), сприяння щодо обрання адміністрації краю (за можливості із місцевих жителів), забезпечення населенню Підкарпатської Русі пропорційного представництва в парламенті ЧСР тощо.

Крапкою в процесі юридичного оформлення входження Закарпаття до складу ЧСР стало укладення Тріанонського мирного договору (4 червня 1920 р.), за яким, відповідно до існуючих міжнародно-правових норм, Угорщина відмовилася на користь Чехословацької республіки від території Підкарпатської Русі разом з її населенням.

Отже, з погляду норм тодішнього міжнародного права, територію Підкарпатської Русі законно і легітимно на правах автономного утворення було включено до складу Чехо-Словацької республіки, яка була суб'єктом міжнародного права. Як автономна одиниця українське Закарпаття під офіційною назвою "Підкарпатська Русь" мало одержати найширші права: автономний сейм з юрисдикцією в питаннях мови, освіти, релігії і місцевого управління та представництво в парламенті республіки.

Зазначимо, однак, що приєднання Закарпаття до ЧСР було вчинено проти волі більшості русино-українського населення краю те уряду Української Народної Республіки. Так, збори в Хусті, що відбулися 21 січня 1919 р. за участю 420 делегатів від 175 сіл, одноголосно прийняли рішення про возз'єднання Підкарпатської Русі з "...усією Україною". До цього Національні ради закарпатських русинів-українців (в Любовні - 8 листопада, в Сваляві - 8 грудня, в Мараморощьським Сиготі - 12 грудня 1918 р.) також висловились за приєднання краю до України.

10 грудня 1918 р. угорський уряд, аби зберегти Підкарпатську Русь у складі своєї держави, створивши перед тим у Будапешті Руську Народну Раду, скликав з'їзд (в основному із русинів), на який було запрошено й делегацію з Підкарпатської Русі. Проте переважна більшість делегатів висловились за приєднання краю до України. Але остаточне рішення з цього питання тоді прийнято не було, оскільки на вимогу делегатів з'їзд було перенесено з Будапешта до Хуста, де він і відбувся 21 січня 1919 р.

22 січня 1919 р. в столиці України Києві, де відзначався акт соборності (Злуки) України, тобто возз'єднання західних і східних українських земель, Підкарпатська Русь розглядалась як складова частина Української держави. Урядова делегація УНР, яка офіційно брала участь у роботі мирної конференції в Парижі в 1919-1920 рр., виступила проти приєднання Підкарпатської Русі до Чехо-Словацької республіки. Проте воля русинів-українців Підкарпатської Русі і позиція урядової делегації УНР не були враховані державами Антанти...

Підготовлено:

Пошуковою групою ГО «Наш Рід», керівник – Ключевський Р.М.